

The author of article described cooperation of central government and Slovakia political autonomy movement in interwar Czechoslovakia. He outlined suggestions of the Slovakia politicians about status of Slovakia in the common state. The author traced directions of collaboration, main displays of contradictions and conflicts between the Prague government and autonomy Slovak people's party in 1920th years.

Key words: political autonomy, Pittsburg agreement, chekhoslovakizm, A. Glin-ka, administrative reform, Tuka's fraud.

Отримано: 13.10.2016 р.

УДК 930.2:070(477)«192/193»:32(437)(092)

О. М. Кравчук

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

ПОСТАТЬ Т. Г. МАСАРИКА У ВИСВІТЛЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ПРЕСИ 1920-1930-х рр.

У статті проаналізовано особливості висвітлення особи та діяльності президента Чехословаччини Т.Г. Масарика на сторінках центральних видань української радянської преси – заполітизованість, залежність від характеру чехословацько-радянських відносин. До 1934 р. найбільшу критику у радянській пресі зазнавала політика Праги щодо російської і української еміграції, «колоніальна» політика на Закарпатті та Словаччині, юридичне невизнання СРСР. Перша Чехословацька республіка, Масарик згадувалися із застосуванням радянських ідеологічних кліше. Проте, навіть у радянській пресі визнавався демократизм чехословацької держави. Можливо тому події ЧСР і постать Масарика, у 1920-х рр. менше піддавалася критиці, порівняно з Польщею і Румунією, а після встановлення дипломатичних відносин в 1934 р. більш об'єктивно висвітлювалися в українській радянській пресі.

Ключові слова: Т.Г. Масарик, українська радянська преса, Чехословацька республіка, Словаччина, Закарпаття, чехословацько-радянські відносини.

В радянській Україні Чехословацька республіка (ЧСР) та її перший президент Т.Г. Масарик розглядалися крізь політико-ідеологічну призму. Об'єктивне висвітлення ЧСР ускладнювалося неприйняттям президентом Масариком Жовтневої революції 1917 р. в Росії [68, с.59], негативною оцінкою більшовицьким керівництвом політики ЧСР щодо СРСР [8, с.6], відсутністю юридичного визнання Чехословаччиною Радянського Союзу до 1934 р. Масарик з його концепцією «гуманної демократії» і радянські лідери з ідеєю «диктатури пролетаріату» були політичними антиподами. Актуальність теми підсилює недостатній рівень її дослідження в українській історіографії. Лише окремі згадки про тематику преси містяться в працях радянських істориків. Так, І. Петерс стверджував, що газети «регулярно відгукувалися на найважливіші події в житті Чехословаччини, викривали політику чехословацької буржуазії, захищали життєві інтереси трудящих ЧСР» [36, с.212].

Мета статті – висвітлити особливості відображення особистості та діяльності Т.Г. Масарика в українській радянській пресі у 1920-1930-ті рр. на основі матеріалів центральних видань.

Джерелами у дослідженні проблеми стали газети: «Комуніст» – головний орган КП(б)У та «Вісті ВУЦВК» – орган Всеукраїнського Центрального Виконавчого

комітету, які видавалися в столицях УСРР – до 1934 р. – у Харкові, а потім у Києві. Цитування подано за оригіналами текстів, за тогочасним правописом.

У радянському суспільстві преса відігравала особливу роль. Якщо історична наука, на думку радянського офіційного історика 20-х рр. ХХ ст. М. Покровського, виконувала функції «політики, повернутої в минуле», то преса подавала читачам політичні оцінки поточних подій зарубіжного життя з позицій керівництва СРСР. Ідеологічним підґрунтям публікацій були інтернаціональні та класові засади, що проявлялися у домінуванні на сторінках преси тематики робітничого і комуністичного рухів, їх боротьби з капіталістичним ладом в інших країнах. Особливості висвітлення української радянської пресою становища держав, утворених після Першої світової війни, не в останню чергу визначалося перебуванням у їх складі окремих українських етнічних територій. З цього випливало запрограмоване упереджене ставлення до «панської» Польщі, «боярської» Румунії та «буржуазної» Чехословаччини.

У 1919 р. чеський комуніст Я. Салат опублікував у газеті «Комуніст» статті «Радянська Словаччина», «Біла Чехія і Червона Словаччина» [48; 49], у яких йшлося про колоніальний статус Словаччини в складі ЧСР. Вище керівництво держави означувалося як «масариківсько-крамаржівська шайка» [49], незважаючи на те, що на той час Масарик і Крамарж були непримиренними політичними опонентами. Надалі словацька політика Праги подавалася у такому ж дусі.

Втім, у чехословацькій тематиці радянської преси прослідковуються певні особливості, коли факти можуть подаватися відносно об'єктивно, а оцінки – з певними ідеологічними акцентами. Окремі нотатки про ЧСР мали об'єктивний характер, інші – упереджені. Так, газета «Комуніст» у 1922 р. повідомила про допомогу ЧСР жертвам голоду в УСРР, зокрема, діяльність у Мелітопольському повіті чесько-словацької комісії допомоги голодуючим. «Президент республіки Масарік, весь час підтримував цей рух, сам пожертвував значну суму грошей, висловлюючи, таким чином, свою симпатію цій справі» [41]. У газеті «Вісті ВУЦВК» у 1924 р. Є. Пауль вбачав у Чехословаччині «типові ознаки консолідованої капіталістичної держави», що є «як би малою оазою в середієвропейській капіталістичній пустелі» [33]. У повідомленні про візит в 1928 р. австрійського канцлера Запеля до ЧСР і його зустріч з Бенешем і Масариком, констатувалося, що чехословацька влада прагне економічно об'єднати наддунайські держави [1].

На початку 1920-х рр. ім'я Т.Г. Масарика згадувалося лише в невеликих нотатках і статтях. Частина з них була присвячена критичі чехословацької політики офіційного невизнання СРСР. Так, Г. Григорьев у 1923 р., стверджував, що «п. Масарік очолює певну частину чехословацької буржуазії», а «настрої правлячих класів Чехо-Словаччини ... повернуло із заходу на схід». Він доводив, що «Захід економічно вбиває Чехо-Словаччину», якій «життєво необхідні ділові відносини з союзом радянських республік. Ці відносини не подобаються панам чехословацьким фашистам. ...» [11]. У газеті «Вісті ВУЦВК», в анонімній нотатці «Нове в настроях чехословацької буржуазії» (1923 р.), повідомлялося про статтю першого президента ЧСР «До історії відносин (ставлення – О. К.) більшовиків до Антанті» у новорічному випуску «Прагер Пресе». Президент, наголошувалося у нотатці, «досить старанно доводить, що радянські республіки не мають специфічно германофільської тенденції в їх зовнішній політиці, висміює провокаційну легенду про пломбирований вагон з Лениним». Тому, вважає анонімний автор, «Виступ президента Масарика в ролі ... реабілігатора радянського уряду дає підстави гадати, що тенденції в зовнішній політиці Чехо-Словаччини до зближення з радянським Сходом набирають більш твердого ґрунту» [32].

У редакційному повідомленні «Бенеш про Чесько-Радянські відносини» (1923 р.) наведено вислів міністра закордонних справ про те, що лідери ЧСР, зокрема Масарик, не підтримували інтервенцію в Росію ще наприкінці світової війни: «... Чехо-Словаччина повинна вести європейську політику, щоб не мати ні кого проти себе в тому числі й Радянську Росію...» [3]. У статті «Чехословаччині потрібний торг з СРСР» (1929 р.) вказувалося, що хоча 1928 р. експорт ЧСР до Франції становить 284 млн. крон, загалом у торгівлі з нею держава чехів і словаків має пасивний баланс. Активний баланс ЧСР був у торгівлі з СРСР, куди вивозилося продукції на суму 280 млн. крон [77]. Подальший розвиток торговельних відносин пов'язувався радянською стороною із припиненням підтримки уряду ЧСР російської та української еміграції у країні. У статті «Зліт біловардійських генералів у Празі» (1930 р.) стверджувалося, що «чим частіше і більше будуть в Празі розмовляти з такими «діячами», як генерал Мілер, то менше і рідше виникатиме в нас інтерес до продукції чехословацької промисловости» [23].

Загалом, підтримка урядом ЧСР еміграції з теренів колишньої Російської імперії викликала особливе незадоволення Москви. У боротьбі з активною політичною еміграцією, використовувала зізнання її діячів, арештованих ДПУ. Так, серед матеріалів про процес есера Б. Савінкова у Москві, газета «Комуніст» надрукувала статтю «Масарік і терор». У ній йшлося про 200 тис. крб., одержаних у березні 1918 р. Савінковим від майбутнього першого президента ЧСР [44]. Аналогічні матеріали містяться в газеті «Вісті ВУЦВК» [40; 43]. Також у ній зазначалося: «Перебуваючи в Празі Савінков установив, що копти, що їх дає Чехо-Словацький уряд есерам, походять із вивезених легіонерами із Сибіру російських цінностей, що становлять тепер капітал легіонерського банку» [43]. А. Терен писав, що легіонери вивезли з Сибіру золота на 300 млн. крб. [60]. У «Вістях ВУЦВК» було вміщено й відгук члена президії Виконкому Комінтерну болгарина В. Коларова про цей процес: «Особливої уваги... заслуговує те, що Савінков викрив участь проводирів II Інтернаціоналу в особі Масаріка та інших у найбрудніших спробах придушити Жовтневу революцію шляхом вбивства її вождів із-за рогу» [61]. Поеднання Масаріка з міжнародним соціалістичним рухом було не останнім «викриттям» радянської преси.

У нотатках «Чехословаччину втягують до антирадянського фронту» (1928 р.), стверджувалося, що «під «гуманною» допомогою чехословацького уряду російській і українській еміграції криється підтримка контрреволюційних організацій, які мають бути авангардом у разі нападу на СРСР» [78]. Г. Слободянський наголошував на підтримці владою ЧСР російських есерів [51].

Зауважимо, що в працях сучасних істориків вказується на безпідставність тверджень про вивезення чехословацькими легіонерами коптів із російського золотого запасу і підтримку керівництвом ЧСР політичного тероризму. Стосовно Б. Савінкова, зазначені «викриття» мали на меті дискредитацію емігрантської політики Праги. Не виключаючи надання Б. Савінкову фінансової підтримки у 1918 р., відзначимо, що у той час Масарик був переконаний у необхідності не боротьби, а налагодження відносин з більшовиками для протидії німецькому впливу на Сході Європи. Про це свідчить його «Токійський меморандум» президенту США В. Вільсону від 11 квітня 1918 р. Зустріч з Савінковим у Москві навесні 1918 р. залишила скептичні спогади у Масаріка: «В своїй книжці про Росію я присвятив окремих відділ філософським романам Савінкова, й саме тому мені було цікаво поговорити з автором «Сірого коня». Я був розчарований: з огляду політичного – він неправильно бачив ситуацію в Росії і недоцінював сили більшовизму; з огляду філософського і морального – не розумів

значної різниці між революцією і особистим терористичним актом. Він не розумів різниці між війною і революцією оборонною і наступальною, морально не піднявся над примітивізмом первісної кривавої помсти. Подальший розвиток Савінкова – він служив навіть Колчаку – показав його слабкість – слабкість терористичного титана, що став Гамлетом» [81, s.156-157].

У публікаціях, мета яких полягала у викритті «ангинородної» суті буржуазної демократії у Чехословаччині, Г. Григор'єв вказував на такі її недоліки [12] як існування цензури, різні афери за участю політичних діячів ЧСР [10]. Підтвердження своїх негативних висновків щодо ЧСР і особисто Т.Г. Масарика Григор'єв вбачав у політиці Праги в Закарпатті. Ця частина Чехословацької республіки, замість «обіщаної Масариком автономії отримала військову диктатуру французьких генералів», стверджував автор [13]. У чисельних критичних статтях газети «Комуніст» з цієї тематики не завжди згадується перший президент Чехословаччини. У статті «Ілюстрація Масариківської «соціальної реформи» доводилося, що політика ЧСР «завдає великої шкоди українським трудящим масам Закарпаття» на прикладі несправедливого розподілу маєтків Шенборна [25]. У іншій статті – «Закарпатська Україна – чергова карта імперіялістів» – стверджувалося про відсутність принципових відмінностей між політикою Угорщини та ЧСР щодо Закарпаття: «Масарикова Чехо-Словаччина ані трохи не зменшила цей визиск, навпаки, тягар став ще більше даватися взнаки». «Мадяризовані школи стали чехізованими, а замість портретів Франца Йосифа розвішено портрети президента Масарика» [21]. Г. Слободяньський у статті «На Карпатській Україні» (1924 р.), писав про обіцянки автономії Закарпаття, які дав Масарик представнику русинів США Г. Жатковичу: «Його [Жатковича – О.К.] обдурено на всім фронті». Також, на думку автора, влада підтримувала у краї москвофілів [53]. У статті «Столипинщина на Прикарпатській Україні» (1926 р.), підписаний «Ф. Г.», стверджувалося, що проголосивши «чехословацьку» мову державною і звільняючи емігрантську українську інтелігенцію з роботи в школах краю, влада замість «демократичних» «гуманних» методів протидії українському рухові в регіоні розпочала відкриту боротьбу: «Чехізацію свою до цього часу уряд Масарика-Швелли вів на Прикарпатській Україні, підтримуючи проти українського національно-визвольного руху русифікаторський реакційно-попівський рух, на чолі з так званими «духновичовцями» [67].

Г. Слободяньський у статті «Чеська буржуазія і Словаччина» (1924 р.) критикує Масарика за невиконання Пітсбурзької угоди 1918 р. Розглядаючи національні проблеми в країні з класових позицій, автор дійшов висновку, «що сучасна Чехословаччина живе на трьох порохових льохах: німецькій Богемії, Карпатській Україні і Словаччині», які мають «власні державні аспірації» [52].

Критиці демократичного ладу в Чехословаччині присвячена стаття В. Бруна. У 1925 р. автор зауважував, що під час світової війни «Масарик зі своїми проповідями академічного демократизму був бажаним гостем у всіх столицях буржуазного світу». Проте, наголошував автор, «Зразкова» демократія не завалила трудовим масам відчувати капіталістично-господарський гніт, що посилюється, і не усунула загострення класової боротьби» [4]. Критику економічних негараздів містить стаття І. Василенка [5]. В одному з повідомлень газета «Комуніст» писала про збільшення податків у ЧСР на 20% від довоєнних [66]. Часто у пресі друкували матеріали про різні форми боротьби робітників, зокрема, страйки [58].

Найбільше уваги у чехословацькій тематикі радянська преса приділяла комуністичному рухові. В окремих матеріалах згадувався президент ЧСР. Так, в публікації «Компартія Чехо-Словаччини й імперіялістична війна (Розмова з

т. А. Муна – Чехо-Словаччина» (1924 р.) Масарика названо представником чеського націоналізму і шовінізму [26].

Загалом, у пресі подавалася хроніка подій, пов'язаних з ЧСР. У повідомленні «Чехо-Словаччина заявляє про нейтралітет» вказувалося, що 20 жовтня 1923 р. у «бесіді з представниками преси, президент Чехословаччини Масарик заявив, що німецькі події є внутрішньою справою Німеччини і не вплинуть на позицію Чехо-Словаччини стосовно Німеччини» [72]. У липні 1925 р. газета «Комуніст» повідомила своїх читачів про відзначення у ЧСР роковин спалення Яна Гуса і розрив відносин з Ватиканом внаслідок цього [17; 73].

У повідомленні «Зміна уряду» констатувалося прийняття Масариком відставки кабінету міністрів А. Швелли у березні 1926 р. [24]. Висвітлюючи політичні події в ЧСР у 1926 р., А. Червоний зобразив лідера Національної фашистської громади Р. Гайду жертвою інтриг Масарика. Утворення міжнародної коаліції автор оцінив як єдиний фронт повного порозуміння та миру поміж капіталістами всіх націй країни, назвав цю подію «змінною внутрішньої політики та практики чеського буржуазного класу» [71]. А вже Д. Грант критикував недооцінку Масариком загрози фашизму. Президент ЧСР «уже двічі висловлювався на тему «фашизм і демократія», підкреслюючи, що між ними не лежить прірва, фашистська диктатура ніяк не заперечує принципів демократії: бувають періоди, коли демократія має замінити свої методи», зауважував автор [9].

Певне відображення в газеті «Комуніст» знайшла президентська кампанія в Чехословаччині. Зокрема, у вересні 1926 р. газета надрукувала заяву Масарика, що «він буде щасливий, якщо матиме змогу служити республіці та демократії як незалежний публіцист» [22]. Водночас, надруковано заяву Комуністичній партії Чехословаччини про доцільність виборів президента республіки шляхом всенародного голосування [76].

У статті А. Хана висвітлювалася роль Масарика в формуванні уряду у 1929 р., який автор називав урядом «соціал-фашистів», що мав на меті встановлення «фашистської диктатури» [70].

Деякі повідомлень і статей стосувалися військового потенціалу ЧСР. Восени 1930 р. газета «Комуніст» опублікувала статтю «Перший чехословацький військовий корабель». У ній повідомлялося, що підприємство «Шкоди» в Комарно спустило на воду корабель «Масарик» [35]. Ю. Шмідт зображував Чехословаччину «арсеналом інтервентів», зауваживши, що 1932 р. на озброєння армії асигновано 2, 140 млрд. крон. Автор наводив слова Масарика про зв'язок Чехословаччини з її союзником Францією «і в горі і в радості» [79].

Внаслідок радянсько-чехословацького зближення у 1934-1935 рр. оцінка особи Масарика в СРСР дещо змінилася. Радянська преса докладно висвітлювала встановлення дипломатичних відносин ЧСР з СРСР [7; 34; 38; 39; 46]. Повідомляючи про вручення вірчих грамот радянським послом у Празі, газета «Комуніст» у липні 1934 р. опублікувала уривки з промов, якими обмінялися сторони. Так, посол С. Александровський підкреслив незмінність мирної політики СРСР і прагнення до співробітництва народів та відзначив широкі можливості спільної діяльності для зміцнення загального миру. Масарик зауважив, що «боротьба за мир і співробітництво народів у майбутньому ще більше зближить обидві держави. Президент відзначив також симпатії, з якими народи СРСР ставилися до боротьби чехо-словацького народу за свою незалежність» [46].

У березні 1935 р. газети повідомляли про підписання договору про торгівлю і судноплавство [63], у травні – опублікували текст договору про взаємну допомогу між СРСР і ЧСР [18; 19], повідомляли про підписання 16 травня

і 16 листопада 1935 р. відповідно угоди про встановлення повітряного сполучення між Москвою і Прагою [38] і консульської конвенції [37]. Висвітлюючи візит міністра закордонних справ Е. Бенеша до Києва у червні 1935 р., газета «Комуніст» констатувала: «поруч з Францією інтереси Чехословаччини владно вимагали і вимагають зближення з Радянським Союзом як з могутньою великою державою, що неухильно і найбільш послідовно бореться за мир». «Заслуга Масарика, Бенеша та інших керівників Чехословаччини полягає в тому, що вони зрозуміли це і рішуче стали на шлях зближення з СРСР» [42].

У якості нового союзника СРСР, Чехословаччина здобула більшу увагу радянської преси. Зокрема, відзначалися основні загрози цій країні (діяльність Судетсько-німецької партії К. Генлейна та її підтримка Німеччиною [50; 64]), результати виборів [30; 31; 65], формування уряду [69], військова співпраця ЧСР і Радянського Союзу [16; 74] тощо. У повідомленні про військове співробітництво між ЧСР і СРСР [14], наведено виголошений міністром національної оборони країни Махніком тост, після завершення навчань армії Чехословаччини у серпні 1935 р.: «Ми й досі стоїмо за мирне співробітництво з державами, які настроєні так само. Я це підкреслю особливо в присутності наших друзів, які прагнуть до загальних мирних цілей, проголошених нашим президентом» [15]. Також газети інформували про відносини ЧСР з її союзником по Малій Антанті – Югославією. У публікації «Югославський посланник у Масаріка», повідомлялося про прийом 24 жовтня 1935 р. президентом ЧСР нового представника Белграду: «Протіч і Масарік обмінялися промовами, в яких відзначали глибокі зв'язки, що існують між обома націями, а також підкреслили незмінну політику Малої Антанти, яка є вірна принципам Ліги націй і є міцна опора справи справедливості і миру» [80].

У грудні 1935 р. газети повідомляли про відставку Масарика [62] і вибори на посаду президента ЧСР Е. Бенеша [2]. У цих публікаціях подавалася відносно об'єктивна біографічна інформація: «Томаш Масарік – найвидатніший діяч чеського національного руху і його ідеолог. До світової війни – професор філософії в чеському університеті в Празі і депутат австрійського парламенту. У період війни 1914-1918 рр., емігрувавши з Австрії, разом з Бенешем і іншими діячами чеського національного руху, організує в Парижі чехословацьку національну раду, яка веде пропаганду у Франції, Англії, Італії, Росії і США за утворення самостійної чехословацької держави на основі розгрому німецько-австрійської коаліції. Разом з Стефаніком і іншими створює озброєні загони чехословацьких легіонерів. У 1918 р. очолювана Масаріком чехословацька національна рада була визнана Антантою як тимчасовий уряд незалежної Чехословаччини. 14 листопада 1918 р. чехословацькі національні збори обрали Масаріка першим президентом республіки. Удруге на цей пост він був обраний у 1920 р., а потім переобирався в 1927 і в 1934 рр. Політичними поглядами Масарік близький до партії чеських соціалістів, одним з найвидатніших діячів якої є, зокрема, міністр закордонних справ Бенеш. Відставка Масаріка з поста президента Чехословацької республіки пояснюється його похилим віком (він народився 7 березня 1850 року) і слабким станом здоров'я» [62]. Схожим було повідомлення в пресі про смерть політика у вересні 1937 р. [54; 55].

У інформації «Чехословацька громадськість шанує пам'ять Масаріка» у вересні 1937 р. повідомлялося про рішення муніципалітетів Парижа, Бухареста та інших міст назвати вулиці іменем Масаріка. Наводилися уривки надісланого президенту Е. Бенешу співчуття КПЧ, в якому заявлялося про «тверду рішучість революційного пролетаріату продовжувати боротьбу за політичні свободи, за соціальну справедливість, за мир, демократію і прогрес Чехословаччини», вказува-

лося, що «Револуційний пролетаріат глибоко шануватиме пам'ять Масарика і дає клятву усіма силами захищати республіку проти реакції й фашизму» [75]. «Вісті ВУЦВК» надрукували співчуття Е. Бенешу голови ЦВК СРСР М. Калініна щодо смерті «видатного державного діяча вапші батьківщини пана Масарика, першого президента Чехословацької республіки, борця за її незалежність, творця її демократичного ладу» [56]. Також в газеті «Комуніст» було вміщено повідомлення про похорон Масарика та роковини його смерті [59; 47]. Подібного змісту матеріали були опубліковані на сторінках газети «Вісті ВУЦВК» [6; 20; 29; 45; 57].

Після знищення Першої республіки в радянській пресі «прорвалася» відносно виважена інформація про цю державу. Так, В. Крамер констатував: «З нових держав, які з'явилися на післяєвразьській карті Європи, вона була найбільш життєздатною. Завоювавши, після 300-річного полону, свою національну незалежність, працьовитий чехословацький народ спрямував всю свою силу і енергію на змінення своєї держави і економічний розвиток її. Чехословацький народ розвинув потужну промисловість, встановив жваві торговельні зв'язки з європейськими державами, і, як рівний, увійшов у сім'ю європейських народів» [27]. У січні 1939 р. газета «Комуніст» згадувала Масарика в статті «Масовий рух протесту проти фашистської реакції». Торкаючись розпорядження уряду «Другої республіки» про усунення з шкіль портретів першого президента ЧСР, газета констатувала: «При знятті портретів Масарика в школах розігравалися бурхливі сцени. Справа доходила до сутички учнів з шкільною адміністрацією. Хвиля обурення реакційним заходом уряду була така велика, що міністерство освіти змушене було відступити: портрети Масарика були повернуті в школи. ...» [28].

Отже, висвітлення постаті президента ЧСР Т.Г. Масарика в українській радянській пресі 20-30-х рр. ХХ ст. характеризується заповітованістю, залежністю від характеру чехословацько-радянських відносин. До 1934 р. найбільшими об'єктами критики радянської преси була політика Праги щодо російської та української еміграції, а також у Закарпатті та Словаччині, юридичне невизнання СРСР. Перша Чехословацька республіка, Масарик згадувалися із застосуванням радянських ідеологічних кліше. Але навіть у радянській пресі визнавався демократизм чехословацької держави. Можливо тому події в ЧСР, як і постаг Масарика, порівняно з Польщею і Румунією менше критикували у 1920-х рр., а після встановлення дипломатичних відносин в 1934 р. хоч і фрагментарно, але більш об'єктивно висвітлювали на сторінках української радянської преси.

Список використаних джерел:

1. Австрійський канцлер Запель в ЧСР // Вісті ВУЦВК. — 1928. — №63 (2253). — 15 березня. — С. 1.
2. Бенеш обраний президентом Чехословаччини // Вісті ВУЦВК. — 1935. — №291 (4578). — 20 грудня. — С. 2.
3. Бенеш про Чесько-Радянські відносини // Вісті ВУЦВК. — 1923. — 15 липня. — С. 1.
4. Броун В. Чехословацкие выборы и сказка о золотом петушке / В. Броун // Комуніст. — 1925. — 24 ноябрь. — №268 (1756). — С. 1.
5. Василенко І. Криза Чехо-Словацької демократії / І. Василенко // Вісті ВУЦВК. — 1924. — №205 (1198). — 10 вересня. — С. 1.
6. Відгуки на смерть колишнього президента Чехословацької республіки // Вісті ВУЦВК. — 1937. — №214 (5104). — 16 вересня. — С. 2.
7. Відновлення дипломатичних стосунків між СРСР і Румунією та Чехо-Словацькою // Комуніст. — 1934. — №133 (4505). — 10 червня. — С. 1.
8. Горяинов А.Н. Советская славистика 1920-1930-х годов / А.Н. Горяинов // Исследования по историографии славяноведения и балканистики. — М.: Наука, 1981. — С. 5-21.

3. Проблеми Всесвітньої історії

---

9. Грант Д. Холодна фашизація Чехо-Словаччини / Д. Грант // *Комуніст.* – 1933. – №224 (4283). – 11 вересня. – С. 4.
10. Григорьев Г. В стане «демократии» / Г. Григорьев // *Комуніст.* – 1924. – 6 травня. – №102 (1293). – С. 2.
11. Григорьев Г. Новогоднее откровение г. Массарика / Г. Григорьев // *Комуніст.* – 1923. – 30 января. – №21 (915). – С. 2.
12. Григорьев Г. От «демократии» к фашизму / Г. Григорьев // *Комуніст.* – 1923. – 31 января. – №22 (916). – С. 2.
13. Григорьев Г. Чехизация Подкарпатской Украины / Г. Григорьев // *Комуніст.* – 1925. – 21 октября. – №241 (1729). – С. 2.
14. Делегация Червоної армії в Чехословаччині // *Вісті ВУЦВК.* – 1935. – №197 (4484). – 27 серпня. – С. 2.
15. Делегация Червоної армії на чехословацьких маневрах // *Комуніст.* – 1935. – №197 (4870). – 27 серпня. – С. 2.
16. Делегация чехословацької військової авіації в Києві // *Комуніст.* – 1935. – №124 (4797). – 1 червня. – С. 2.
17. Дело о Яне Гусе // *Комуніст.* – 1925. – 15 июля. – №159 (1647). – С. 2.
18. Договір про взаємну допомогу між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Республікою Чехословацькою // *Комуніст.* – 1935. – №113 (4786). – 18 травня. – С. 2.
19. Договір про взаємну допомогу між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Республікою Чехословацькою // *Вісті ВУЦВК.* – 1935. – №113 (4400). – 18 травня. – С. 2.
20. Жалобні демонстрації в Чехословаччині // *Вісті ВУЦВК.* – 1937. – №217 (5107). – 20 вересня. – С. 2.
21. Закарпатська Україна – чергова карта імперіялістів // *Комуніст.* – 1933. – №197 (4256). – 10 березня. – С. 1.
22. Заява Масарика // *Комуніст.* – 1926. – 9 вересня. – №206 (1990). – С. 2.
23. Зліт білогвардійських генералів у Празі // *Вісті ВУЦВК.* – 1930. – №113 (2910). – 18 травня. – С. 2.
24. Зміна уряду в Чехо-Словаччині // *Вісті ВУЦВК.* – 1926. – №63 (1651). – 20 березня. – С. 1.
25. Ілюстрація Масариківської «соціальної реформи» // *Комуніст.* – 1928. – 1 січня. – №1 (2335). – С. 2.
26. Компартія Чехо-Словаччини й імперіялістична війна (Розмова з т. А. Муна – Чехо-Словаччина) // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №170 (1163). – 29 липня. – С. 2.
27. Крамер В. Після Мюнхенської угоди / В. Крамер // *Комуніст.* – 1938. – №231 (5808). – 6 жовтня. – С. 2.
28. Масовий рух протесту проти фашистської реакції // *Комуніст.* – 1939. – №16 (5893). – 20 січня. – С. 2.
29. Напередодні похорону Масарика // *Вісті ВУЦВК.* – 1937. – №218 (5108). – 21 вересня. – С. 1.
30. Наслідки виборів до ландтагів у Чехословаччині // *Комуніст.* – 1935. – №121 (4794). – 28 травня. – С. 1.
31. Наслідки парламентських вборів у Чехословаччині // *Комуніст.* – 1935. – №116 (4789). – 22 травня. – С. 1.
32. Нове в настроях чехословацької буржуазії // *Вісті ВУЦВК.* – 1923. – №13. – 19 січня. – С. 1.
33. Пауль Є. В Чехословаччині / Є. Пауль // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №131 (1124). – 12 червня. – С. 1.
34. Переговори про радянсько-чехословацький договір // *Комуніст.* – 1935. – №102 (4775). – 5 травня. – С. 1.

35. Перший чехословацький військовий корабель // *Комуніст.* – 1930. – №292 (3270). – 22 жовтня. – С. 2.
36. Петерс І.А. Чехословацко-советские отношения (1918-1934) / И.А. Петерс. – К. : Наукова думка, 1965. – 346 с.
37. Підписання консульської конвенції між СРСР і Чехословаччиною // *Вісті ВУЦВК.* – 1935. – №264 (4551). – 17 листопада. – С. 1.
38. Підписання угоди про встановлення повітряного сполучення між Москвою і Прагою // *Комуніст.* – 1935. – №112 (4785). – 17 травня. – С. 2.
39. Підписано радянсько-чехословацький договір про взаємну допомогу // *Комуніст.* – 1935. – №112 (4785). – 17 травня. – С. 2.
40. Повстання і інтервенція за гроші Антанти. Свідчення Савінкова // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №196 (1189). – 30 серпня. – С. 1.
41. Помощь Чехо-Словацкой республики голодающим // *Комуніст.* – 1922. – №157 (749). – 12 юлія. – С. 4.
42. Приїзд Е. Бенеша в Київ // *Комуніст.* – 1935. – №136 (4809). – 15 червня. – С. 2.
43. Пронес Савінкова – банкрутство всієї контр-революції // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №196 (1189). – 30 серпня. – С. 2.
44. Пронес Б. Савинкова // *Комуніст.* – 1924. – 2 сентября. – №200 (1391). – С. 4.
45. Радянська делегация на похороні п. Масаріка // *Вісті ВУЦВК.* – 1937. – №217 (5107). – 20 вересня. – С. 1.
46. Радянський посол у Чехо-Словаччині вручив ввірчі грамоти // *Комуніст.* – 1934. – №166 (4518). – 20 липня. – С. 1.
47. Роковини смерті Масаріка // *Комуніст.* – 1938. – №215 (5790). – 15 вересня. – С. 4.
48. Салат Я. Беляя Чехия и Красная Словакия / Я. Салат // *Комуніст.* – 1919. – №107 (135). – 15 юлія. – С. 1.
49. Салат Я. Советская Словакия / Я. Салат // *Комуніст.* – 1919. – №89 (117). – 24 юнія. – С. 1.
50. Сітка шпигунства гестапо за кордоном // *Комуніст.* – 1935. – №113 (4786). – 18 травня. – С. 2.
51. Слободянський Г. В брудній воді Української еміграції / Г. Слободянський // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №220 (1213). – 27 вересня. – С. 1.
52. Слободянський Г. Чеська буржуазія і Словаччина / Г. Слободянський // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №287 (1280). – 17 грудня. – С. 1.
53. Слободянський Г. На Карпатській Україні / Г. Слободянський // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №61 (1054). – 15 березня. – С. 1-2.
54. Смерть колишнього президента Чехословаччини Масаріка // *Вісті ВУЦВК.* – 1937. – №213 (5103). – 15 вересня. – С. 2.
55. Смерть колишнього президента Чехословаччини Масаріка // *Комуніст.* – 1937. – №213 (5488). – 15 вересня. – С. 2.
56. Співчуття уряду СРСР з приводу смерті Масаріка // *Вісті ВУЦВК.* – 1937. – №213 (5103). – 15 вересня. – С. 2.
57. Співчуття уряду УРСР з приводу смерті п. Масаріка // *Вісті ВУЦВК.* – 1937. – №214 (5104). – 16 вересня. – С. 2.
58. Страйк гірників у Чехословаччині // *Вісті ВУЦВК.* – 1928. – №230 (2420). – 2 жовтня. – С. 1.
59. Сьогодні похорон Масаріка // *Комуніст.* – 1937. – №218 (5493). – 21 вересня. – С. 1.
60. Терен А. Українська еміграція. Празька «багадільня», або на хлібах у Масаріка / А. Терен // *Вісті ВУЦВК.* – 1925. – №193 (1482). – С. 2.
61. Тов. Коларов про пронес // *Вісті ВУЦВК.* – 1924. – №196 (1189). – 30 серпня. – С. 1.
62. Томаш Масарік іде у відставку // *Комуніст.* – 1935. – №287 (4960). – 15 грудня. – С. 1.

63. Торговельний договір між СРСР і Чехословаччиною // Вісті ВУЦВК. – 1935. – №71 (4358). – 27 березня. – С. 2.
64. Уряд Гітлера субсидує німецьких фашистів у Чехословаччині // Комуніст. – 1935. – №122 (4795). – 29 травня. – С. 2.
65. Урядова декларація чехословацького прем'єра // Комуніст. – 1935. – №140 (4813). – 20 червня. – С. 1.
66. Ф. Г. Кабінет Швеґли-Черного в Чехословаччині // Комуніст. – 1926. – 16 жовтня. – №238 (2022). – С. 1.
67. Ф. Т. Столипинщина на Прикарпатській Україні // Вісті ВУЦВК. – 1926. – №63 (1651). – 20 березня. – С. 1.
68. Фирсов Е. Российская историография о развитии межвоенной Чехословацкой республики (1918-1938) / Е. Фирсов // Československo 1918-1938. Osudy demokracie ve Střední Evropě. – Praha : Historický ústav AV ČR, 1999. – Sv. 1. – S. 59-72.
69. Формування нового чехословацького уряду // Вісті ВУЦВК. – 1935. – №128 (4415). – 5 червня. – С. 6.
70. Хан А. Зформування нового уряду в Чехословаччині / А. Хан // Комуніст. – 1929. – №297 (2983). – 20 грудня. – С. 2.
71. Червоний А. Фашизм та буржуазія в Чехословаччині / А. Червоний // Комуніст. – 1926. – 25 серпня. – №193 (1977). – С. 2.
72. Чехо-Словакия заявляє о нейтралитете // Комуніст. – 1923. – 23 октябрю. – №241 (1135). – С. 4.
73. Чехо-Словакия поссорилась с папой // Комуніст. – 1925. – 25 июля. – №168 (1656). – С. 2.
74. Чехословацка військова делегація в Києві // Комуніст. – 1935. – №129 (4802). – 6 червня. – С. 1.
75. Чехословацка громадськість шанує пам'ять Масаріка // Комуніст. – 1937. – №214 (5489). – 16 вересня. – С. 1.
76. Чехословацка компартія – до виборів президента // Комуніст. – 1927. – 3 травня. – №98 (2183). – С. 2.
77. Чехословаччині потрібний торг з СРСР // Вісті ВУЦВК. – 1929. – №137 (2630). – 16 червня. – С. 1.
78. Чехословаччину втягують до антирадянського фронту // Вісті ВУЦВК. – 1928. – №259 (2449). – С. 1.
79. Шмідт Ю. Чехо-Словачина – арсенал інтервентів / Ю. Шмідт // Комуніст. – 1932. – №74 (3774). – 15 березня. – С. 2.
80. Югославський посланник у Масаріка // Комуніст. – 1935. – №248 (4921). – 27 жовтня. – С. 2.
81. Masaryk T.G. Světová revoluce. Za války a ve válce 1914-1918 / T.G. Masaryk. – Praha : Masarykův ústav AV ČR, Ústav T.G.Masaryka, o. p. s., 2005. – 640 s.

The article analyzes the peculiarities of the coverage of the person and activities of the President of Czechoslovakia T. G. Masaryk on the pages of national publications of the Ukrainian Soviet press which is characterized by politicization and dependence on the character of the Czechoslovak-Soviet relations. Until 1934 the Soviet press criticized Prague policy concerning the Russian and Ukrainian emigration, «colonial» policy in Transcarpathia and Slovakia, the legal non-recognition of the USSR. Soviet ideological clichés were used to refer to the first Czechoslovak Republic and Masaryk. But even the Soviet press recognized the democratic Czechoslovak state. Perhaps that was the reason why the events in the Czechoslovak Republic and the figure of Masaryk were less criticized in the 1920s compared to Poland and Romania, and after the establishment of diplomatic relations in 1934 had more objective coverage on the pages of the Ukrainian Soviet press.

Key words: T.G. Masaryk, Ukrainian Soviet press, Czechoslovak Republic, Slovakia, Transcarpathia, Czechoslovak-Soviet relations.

Отримано: 23.11.2016 р.